

CONSIDERAȚII PRIVIND UNELE ELEMENTE NEDEICE DIN ZONA JALEȘULUI

de GRIGORE PUPAZA

Comentînd exclamația lui Carle Huber, directorul ad unct al Muzeului de artă din Basel: „Ce fericiti sînteți voi românii că aveți un folclor așa de bogat”, P. Comarnescu făcea constatarea: „Într-adevăr, comoara folclorică românească este atît de imensă, ca și stilistica artei populare, încît generații și generații de oameni de știință vor avea ce descoperi și valorifica”,¹ fiindcă așa cum își intitula articolul — sînt încă „Sensuri adînci ale folclorului nedescifrate”.

Aceste sensuri nedescifrate încă par să aparțină în special fenomenelor folclorice complexe, acelor manifestări de masă de pluralitate aspectuoasă, sincretice, care îmbină variate genuri și ca stare oferă creatorului colectiv posibilitatea afirmării plenare a talentului său.

După părerea noastră, în rîndul acestora, și la loc de frunte, se situează nedeile. Aceste nedei, „sărbători cîmpenești din timpurile vechi, continuă să rîmîină pînă astăzi importante forme de manifestare colectivă a vieții spirituale a poporului român și constituie un important fenomen etnografic și folcloric românesc”.²

Deși unii cercetători de prestigiu, ca G. Vilsan și Ion Cocea, au arătat că trăsătura caracteristică a nedeilor o constituie aceea de „sărbători de pe înălțimi” și că acestea au o continuitate neîntreruptă din vremea geto-dacilor, oameni veseli din fire, domnici de petreceri în aer liber, petreceri la care n-a fost absentă practica anumitor ritualuri legate de cultul aerului și al luminii, acestea au fost confundate adeseori cu hramurile locale și ca atare, socotite sărbători creștine așa cum încearcă D. Buzatu³ în studiul său.

În lucrarea profesorului V. Cărăbiș, „Nedeile”, editată de Casa regională a creației Craiova, în 1966, se face constatarea că „O monografie asupra nedeilor nu s-a elaborat pînă acum”, deși citează o serie de autori care au scris despre nedei, considerînd că aceste studii nu merg la adîncimea fenomenului folcloric, ci se opesc la unele aspecte de natură exterioară.

Aceste cercetări au adus însă elementele prețioase pentru conturarea acestui fenomen folcloric. În primul rînd au arătat că nedeile constituie o moștenire străveche, provenind în general, din anumite serbări ale întregii populații „în legătură cu cultul animalelor, al vegetației cu rodul ei și în special al podgoriilor”, cum afirmă Vasile Cărăbiș.

Ca element de esență în conținutul actual al fenomenului s-a relevat petrecerea cu joc (dans), cîntec și o adevărată paradă a portului.

Este deosebit de important de amintit, din aceste cercetări asupra nedeilor, o clasificare a lor astfel :

După ritualul determinat : nedeia legată de cultul viței de vie și nedeia legată de cultul vegetației și al animalelor. Nedeile legate de cultul viței de vie și sînt considerate „dionisiace românești, căci marele popor al tracilor a dat grecilor pe Dionisos cu serbările lui atît de mari, legate de cultul viței de vie, primăvara și toamna”. Cele legate de cultul vegetației și al animalelor cuprind ritualuri și practici care urmăresc sporirea fertilității pămîntului și a animalelor, după care urmează petrecerea.

În dezvoltarea istorică a societății, desigur aceste manifestări au marcat trepte și forme diferite importante de anumite elemente noi de viață, care, inevitabil le-au influențat.

Astfel nedeile pastorale de pe munți, acele adunări păstorești în zile de sărbătoare sînt considerate de G. Vîlsan „ca forme vechi și că prin vechimea lor, prin caracterul lor original și prin toate supozițiile pe care le sugeră, aceste sărbători ale munților pot fi considerate drept una din cele mai importante probleme de geografie umană a Carpaților”.

Dacă inițial conținutul nedeii îl constituiau ritualul și petrecerea, cum era și firesc, acestea i s-a adăugat elementul economic, care – prin necesitatea – apare acolo unde au loc, periodic, aglomerări umane. Alăturîndu-i-se acest element, nedeia a căpătat aspectul de nedeie tîrg, și în acest stadiu, ea devine cu adevărat o manifestare de seamă, lărgindu-și participarea colectivă. E de presupus că, în cea mai

mare parte, la nedeile de pe munți se făcea comerț cu animale.

Între acestea citează G. Vîlsan : „Pămîntul românesc și frumusețile lui”, Ion Conea : Vechile târguri – nedeie de pe culmile Carpaților, Florea Florescu „Tîrgul de pe muntele Găina”, Traian Mayer : „Aspecte din munții Apuseni”, Teofil T. și George Candrea : „Românii din munții Apuseni, Tiberiu Morariu : „Viața pastorală în munții Rodnei” și Drănomir : „Din trecutul oierilor marginei din Săliște și comunele din jur” ș.a.

În aceleași studii se admite și tîrgul-nedeie, de data aceasta adăugîndu-i-se elementului economic petrecerea, care caracterizează nedeia.

În cursul dezvoltării sociale s-au produs disocieri rămî-nînd uneori fie numai nedeia, fie numai tîrgul.

Anterioare creștinismului, la apariția acestuia, biserica la chiar poziție împotriva acestor manifestări, așa cum arată unele dintre cele mai vechi lucrări bisericești : „care are tot gîndul spre cîntece și spre jocuri, acelea n-are minte de ajuns”, cum glăsuiește Cazanica lui Van'aam sau : „Nu te bucura de dulcetele lumii ...și ale acestor drăcești cîntece, lău-teie și fluierele și pîeznirea plamelor și viersurilor cele fără cale și netocmire. Au nu știi, ticăloase, că acestea toate sînt sămînța diavolului?”, amintînd chiar : „Cînd vei trece vămile văzduhului, dracii își vor arăta hîrtia aceea întru care au fost scrise cuvintele cele spurcate, cîntările cele lumești și fără de rușine, jocurile și săruturile, rîsurile, hohotiturile”.⁴

Această încercare de anatimizare a folclorului nu și-a atins scopul nici în privința folclorului în general și nici în ce privește nedeia căci, așa cum menționează G. Vîlsan : „nedeia avea atîta forță și o atît de înaltă ținută morală, încît biserica n-a șovăit să-i dea protecția sa”.⁵

Imixtiunea bisericii s-a manifestat introducînd în complexul nedeii elemente de slujbă și uneori intervenînd ca ziua de nedeie să coincidă cu a hramului bisericii, apărînd astfel nedeia-hram, sau hramul-nedeie, așa cum au ajuns în ultima vreme. Biserica a reușit uneori, să le coboare de pe înălțimi, dar n-a putut altera cu nimic fondul străvechi.

Elementul religios n-a fuzionat cu cel nedeic, de aceea apare foarte distinct și numai alăturat acestuia și ca atare se poate face ușor disocierea lor. De altfel chiar în vorbirea uzuală această deosebire apare netă, hramul fiind considerat

doar slujba și praznicul de la hram, iar nedeia, petreceră din după amiaza aceleiași zile.

Această imixtiune a bisericii în fenomenul nedeic a fost eronat interpretată de unii cercetători care leagă genezele nedeice în prăznuirea sfinților.

În acest sens mențiunea lui Nicephor Gregoraș, care călătorește în regiunea Strumici (1325–1326) și care scrie că „tineri făcăi și fete se adunau la ieșirea din biserică pentru a juca și cânta”, nu trebuie considerată așa cum afirmă C. Bobulescu, că „petrecherile de la noi, așa zisele nedei, în strînsă legătură cu hramurile și cu prăznuirea sfinților, să nu fie o rămășiță a acestor vremuri și de împreună viețuire”, ci numai ca acceptarea de către biserică a acestui tip de manifestări mult mai vechi și mai durabile și care se impuneau bisericii.

Fiindcă în aria în care acest fenomen folcloric-etnografic s-a manifestat și continuă să se manifeste din plin, Gorjul intră în totalitatea sa și mai ales că și pe această latură își are specificul de necontestat, am considerat util să urmărim într-o zonă restrînsă, aceea a Jaleșului – o străveche și bogată vatră folclorică – unele aspecte caracteristice ale complexului nedeic, îndreptîndu-ne atenția spre acelea, care au rămas în afara cercetărilor de pînă azi, fără pretenția de a le aborda exhaustiv. Socotim util să precizăm aici aprecierea pe care Ion Conea o făcea acum 40 de ani asupra acestor petrecheri – nedei din Gorj: „Nicăieri nu se petrecea mai bine ca în Gorj” și restrîngînd apoi aria „și nicăieri în Gorj mai bine ca la Runc” – deci pe Jaleș.

Ne vom opri în primul rînd asupra unor elemente de geneză nedeică și apoi vom încerca să privim felul în care nedeia se încadrează în tipicul specific vechilor obiceiuri cu ritualul de pregătire, de trecere și de încadrare, folosind unele rezultate ale cercetării nedeilor din zona amintită.

Privind genezele nedeice, ipoteza obîrșiei religioase a fost combătută pe baza anteriorității istorice a nedeii și prin existența nedeilor în sate fără biserici ca și pe locuri înalte, în afara satului. Dacă o asemenea argumentare ar mai putea fi pusă sub semnul întrebării, în bogata tradiție de pe Jaleș, persistă însă încă unele mărturii incontestabile care dovedesc că nedeile își au geneza în acele timpuri, cînd omul vedea încă enigme în fenomenele naturii, cînd ars de soare, bătut de ploaie, fulgerat de trăsnet, atacat de fiare, ros de boli, încerca un pas spre descătușare, printr-o multitudine

de practici magice, considerate ca fiind încărcate cu reale atribute benefice.

Prin aceste practici se urmărea : pe de o parte, înlăturarea forțelor malefice și pe de altă – captarea celor benefice.

Rezultatul acestor practici – totdeauna pozitiv – mărturie de preț a optimismului românesc – avea ca final bucuria izbînzii manifestată plener, și obștesc totodată, în joc și cînt.

În satul Sănătești, hramul – nedeie de azi care are loc anual la 18 ianuarie, dată fixă, poartă numele de „Ciumele” și în tradiție locală își are următoarea explicație, pe care o redăm așa cum a fost înregistrată de la un bătrîn.⁶

„Odată, de mult, cînd satul era la nedeie, bîntuia aici la noi o ciumă cumpănită, mureau oameni, mureau vite. Ca să scape de ciumă womenle au făcut o momie de cîrpe ; or dat : una ciupagu, alta poalele, cămașa, ațele or venit „cică” cu oprege, cu brîu, cu brăciri, cu vestă, cu cîrpă lungă, și-or îmbrăcat-o.

Oamenii, adică bărbați, or făcut un tron (coșciug) cîrpe or adus brad. Or pus-o într-un pat, i-or cîntat „zombie” și din-nuntru și de-afară „i-or făcut colac de lumină, i-or pus ban, pieptene și cujît în tron”, cum se pune la orice mort și-apoi după ce or afumat tronul cu două fucioare de cînepă așezate în curmeziș și l-or frecat cu căței de usturoi, au pus-o în tron.

Și apoi cîc-o plecat după ea tot satul, cu mic cu mare, de tot, de uria cîinii a pustiu și a mers după tron cîntîndu-se womenle, fiecare după cine-i murise, or urcat așa dealul spre apus și or mers tot așa pîn’ dincolo de „Boiovan” (hotarul de vest al satului), unde patru gropăși făcuseră groapă de nouă palme de adîncă și or îngropat-o ca pe un mort adevărat. Și am mai auzit și eu de la bătrîni că, pentru ca să nu se mai întoarcă, în caz că va ieși, or făcut o spăriețcare din doi pari încrucișați pe care au pus o cămașă albă și în vîrf o căciulă. Cînd toți or pleca înapoi, o bătrînă, nu mai știu din al cui neam era, și care purtase uiceava cu tămîie (desigur bătrîna care trebuia să efectueze ultimul act din practica magică) a făcut niște semne pe țărîna mortului dar nu știu cum, și apoi a dat cu oala în pămînt zicînd : „Praful și cenușa să s-aleagă de tine !

Cînd și-o aduna oala ciob cu ciob,
Atunci să mai poți veni și tu ciumă la loc”.

Și am mai auzit, tot demult, că după aia, s-o încins nene, joc și cîntece, oamenii bucuroși că scăpaseră de ciumă, și cică ar fi făcut petrecere mare că de atunci îi nedeia asta și de-aia îi zice așa, dar tot se mai spunea că se făcea sus, în poiana din deal.

Desigur, petrecerea, începută și reptată atunci pe deal, a fost coborită în sat.

Practica aceasta în legătură cu teama de molimă și în special de ciumă e cunoscută în unele locuri sub numele de ciumarcă, intensificată în vreo 15 sate din jud. Mehedinți, care cuprindea o masă strict de post, pe grupe de case și se termina cu o horă, desfășurarea avînd loc numai vinerea. La Sănătești, deși motivul de geneză e același, manifestarea îmbracă o formă mai amplă, mai complexă, evoluînd în ne-deie.

Trebuie menționat că nu e vorba nici de acea „Pomană a ciumii” practică în zonele bănățene, în cazul declarării pestei avicole. Unele elemente de amănunt sînt edificatoare.

În cazul „Ciumărcii” practica magică avea următorul conținut: „Cînd boala era în toi se adunau nouă femei și în noaptea de joi spre vineri făceau o cămașă cusută din pînză de cînepă. Pînă la ziuă trebuia terminată și îmbrăcată pentru cîteva minute de fiecare femeie care lucrase la ea. Vinerea, în noaptea căreia se făcea acest lucru, rămînea de aci înainte „Vinerea cu slujbă pentru ciumă”, așa cum se practica în Cojmănești și Pituțași, din zona Băii de Aramă.”

În practica magică din „pomana ciumii”, din Banat, numită și „Baba Calea”, fiecare femeie pregătește ceva de mîncare și băutură și sătenii prin contribuția bănească cumpără îmbrăcăminte nouă celei mai sărace fete din sat. Femeile, cu fata frumos gătită, aștern bucatele pe malul Dunării, unde are loc practica magică prin tămîiere, cu rostirea formulei: „Să fie lui Ziva Maică” (Baba Calea) să meargă în pădure, la Dunăre și prin drum, să nu mai mănînce copiii noștri, să mănînce mîncarea noastră ce i-am dat de pomana.”

Ritmul de combatere a ciumei e atestat la noi de arhiepiscopul Marcus Bandinus, citat de V.A. Urechea „în Codex Bandinus” (Academia română, 1895, pag. 58), arhiepiscop prezent la 1646 la o asemenea ceremonie în satul Lucăcești. Despre o cămașe a ciumei vorbește și Anton Maria del Chiaro și V. Pacală în „Monografia comunei Rășinari”. În

Oltenia și Muntenia mai apare și cu numele de „cămașa de izbîndă”.

La Gorj, vorbind de zona Jaleșului, această practică magică s-a altoit, pare-se, pe fondul străvechi al petrecerilor de pe înălțimi, evoluînd în nedeie.

În Runcu, sat vecin cu Sănătești, nedeia ghermanului, tot cu dată fixă, 12 mai, nedeie de amploare din zona amintită, după tradiție, își are geneza în faptul că „acu două sau mai multe sute de ani, cum spuneau bătrînii, în ziua de 12 mai, a bătut piatra (grindina) așa de tare încît a distrus totul și lumea din Runcu a luat ziua respectivă, ca zi de praznic, pentru tot satul ca să nu se mai întîmple niciodată o așa nenorocire”.⁸ și se întîlnesc cu neamurile în casă, unde stau la masă și apoi în zăvoi, la horă, pînă seara.

În acest de-al doilea caz geneza stă tot în ritualul menit să pună capăt acțiunii unor forțe malefice, acel praznic fiind considerat capabil să aducă sașiul acestor forțe spre a nu se mai putea dezlănțui, spiritualizîndu-se apoi în fenomenul nedeic.

În aceeași zonă, un element de geneză nedeică îl constituie un ritual al fecundității. Sîntem îndreptății pentru această afirmație în primul rînd prin desfășurarea acestor petreceri pe înălțimi în special la începutul primăverii și care nu sînt seamă de hramul propriu-zis, iar prezența bisericii apare ca un adăos tardiv și superfluu.

O trecere în revistă a programului acestor nedei de primăvară e relevantă.

În aceeași săptămîină, care în ultima vreme coincidea cu prima de după Paști, au loc următoarele nedei :

- Luni : Brădiceni
- Marți : Dobrița
- Miercuri : Arcani
- Joi : Bîlța
- Vineri : Bota – Dobrița
- Sîmbătă : Peștișani
- Duminică : Suseni, Rasova.

Tot primăvara, la Runcu, în ultima decadă a lui martie, era o altă nedeie, care n-a coborît din deal, ca și cea de la Mironosițe, din Sănătești, cea de la Cîmpofeni și Arcani, din 23 aprilie, odată cu „Năprorul”. Deși satele respective au hramul în cu totul alte zile, petrecerea cu adevărat, nedeică, este la datele de mai sus.

Se poate face observarea asupra unor modificări intervenite în programă și determinate de o situație economică. Cu distrugerea viei românești de pe dealurile Cîmpofenilor și Arcaniilor de către filoxeră, odată cu începutul plantării viei direct producătoare, pe dealurile din nordul zonei, nedeile se concentrează spre nord, cu participarea satelor din sud și, cînd cultura vitei noi se extinde și în jos, oamenii revin la nedeia satului respectiv păstrînd însă aceeași dată cu a celor de nord.

Toate aceste nedei au elemente comune pregnant manifestate în faptul că toate se desfășoară pe deal. Acolo se pregătește mîncarea pentru praznic – în trecut berbeci fripți haiducește – acolo vin invitații, acolo are loc masa și se desfășoară și hora comună, la care participă toate satele vecine.

E de menționat faptul că la praznicul de la pivniță (pe care fiecare gospodărie din sat o avea în deal) se întîinește neamu", acea celulă de bază a colectivității sătești", iar la hora manifestarea îmbracă nu numai aspectul participării colective a satului ci și al unei întîlniri interesatești de vecinătate.

În satul Cîmpofeni persistă încă reminiscențe ale unui vechi obicei numit „Homanu", de la numele local al plantei, „iarba mare", obicei care pare să păstreze urmele unui ritual al fecundității.

Iată-l, sumar, în relatarea de acum cîțiva ani, a unui octogenar din Cîmpofeni :

„În noaptea de joi spre vineri, după lăsatul postului de brînză, băieții și fetele merg tocmai sus la Teiu-naț (punctul de cea mai mare altitudine de pe dealul Cîmpofenilor). Mergeau întii cîțiva și făceau focul și apoi huhurezau de răsună peste toată valea noastră. De acolo vedeam focul și n dealul Stroiștilor, că și ei îl făceau. Și apoi urcau și băieții și fetele și bătrîni, înc-ales și cu fete. Aduceam mîncare și băutură, întindeam masa la foc și-ncepea jocul și cîntecul și ținea de seara pînă dimineața.

Ai bătrîni luau de jos, din sat, într-un săcui, gunoi și-l puneau lîngă un buștean de vie și ziceau : „Crească vița dealului cît' națul gorunului". Și ce era mai frumos, băieții și fetele căutau de cu seară, fiecare, locul unde era un homan și făceau semn în jurul lui. Pînă la ziuă, înainte ca păsările cerului să treacă peste locul ales fiecare fată arunca în groapă pîine și sare și zicea așa :

Iarbă mare, doamnă mare,
Eu îți dau piine și sare
Tu să-mi dai cosiță mare"

Uneori cu adaosuri :

Pînă-n luna mai
Cît coada de vătra!

Această rădăcină era fiartă în apă și se spăla pe cap în noaptea de vineri spre sîmbătă.

În obicei persistă și unele elemente nedeice evidente în unele formule care demonstrează, așa cum vom arăta mai departe, una din funcțiile sociale ale nedeii, pregătirea pentru înjghebarul vieții de familie, pentru căsătoria unor tineri. Astfel băieții și fetele, care se hotărăsc pentru aceasta, în dimineața Homanului, rostesc invocația :

„Iarbă mare, doamnă mare
Cum ții tu la codru
Și codrul la tine,
Cum ții tu la văi
Și văile la tine,
Cum ții tu la munți
Și munții la tine
Așa să nu pot trăi eu fără el (ea)
Și să nu poată trăi el (ea) fără mine”.

Practica această magică și formula ce-o însoțește relevă din plin concepția sănătoasă că viața familială, ce urmează să se întemeieze, trebuie să se bazeze pe legături de tăria celor care există în natura înconjurătoare, ca și credința că, prin practica această magică, trașnicile legături existente în natură sînt silite să treacă și în viața de familie. Folcloric, trecerea de la o perioadă de stagnare a vegetației la o perioadă de fecunditate apare astfel corelată stringent cu perioada de trecere de la viața de fecior la cea de familie și este precedată de petrecerea nedeică. Cu timpul ritualul acesta al fecundității s-a restrîns, a fost abandonat, păstrîndu-se doar obiceiul jocului, al cîntecului, caracteristice manifestărilor nedeice recente.

De altele, alte elemente nedeice vin să confirme suficient încadrarea chiar a nedeii, ca fenomen complex, în tripticul caracteristici al obiceiurilor noastre, așa cum e cunoscut : pregătirea pentru o nouă etapă, trecerea și apoi încadrarea în noua formă.

În acest sens nedeia nu trebuie privită ca un fapt etnografico-folcloric numai în ziua de petrecere, ci pe o întindere mai vastă, situată înainte și după, în care participanții cărora le-am spus „actori nedeici” se găsesc puternic angajați, fiindcă nedeia ca manifestare colectivă are o funcție socială complexă.

În primul rând este prilej de cunoaștere ca și de definiție a legăturilor dintre tinerii ce se hotărăsc să întemeieze o familie de realizare a încadrării în neam și în obștea sătească a acestei celule sociale noi. Acest fel e materializat prin expresia des întâlnită ca răspuns la întrebarea: „Mergem să vedem (în sens de cunoaștere) și să ne alegem o fată sau un flăcău?”.

De aceea pregătirea pentru nedeie cuprinde o serie întregă de elemente, unele rămășițe ale unui vechi și complex al'esu', ca s-o îndrăgească și s-o accepte ca tovarășe de viață, ținea neapărat să apară cu ceva nou: cămașă ou rîuri deosebite, necunoscute încă de nimeni, la fel opregele sau viinicul. Toate elementele de îmbrăcăminte trebuiau să surprindă prin noutatea lor, atât ca motive cât și ca realizare artistică. În această pregătire nedeică trebuie văzută explicația varietății motivelor de pe costumele femeiești din Gorj ca și înalta măiestrie artistică la care au ajuns și care merită un studiu atent.

După relatările bătrînilor aceste costume le păstrau în „lada de ținut”, frumos îmbețite și între ele, cu busuioac și sinzîiene, 9 flori recoltate numai în ziua de 24 iunie, uscate la umbră, în mănunchi, și așezate între îmbețiturile poalelor bune, de unde nu se scoteau decît la nedeie sau pentru reinnoiere, în anul următor.

Sensul acestei practici era ca fata sau tînărul să apară în nedeie cu aceeași forță atractivă cu care cîmpul înflorit ne uimește în ziua sinzîienilor.

De asemenea, fata pregătește batista, purtată la cingătoare sau în mînă, pentru a o lăsa „furată”, ca semn al înțelegerii depline cu flăcăul îndrăgît.

„Gătitu'” pentru nedeie, care constituie grija de căpetenie pentru așa-zisul „ieșit în lume”, impune toată atenția și e desăvîrșită în acest sens toată arta împodobirii cu „vărvăricuri”.¹⁰ Dacă mama insistă totdeauna pentru un încins ireproșabil prin decență, fata trebuie să aibă grija să asigure o fixare temeinică, cu băieri trainice, a poalelor și opregeilor în jurul mijlocului, fiindcă brăcirile rămîneau, deși înfășurate în

jurul mijlocului, simplu element de podoabă, ușor de desfăcut când, după hora de nedeie, în hîrjoana afectivă, se lasă descinsă de flăcăi, care i le ia, ca semn al legăturii sufletești de nedesfăcut.

Fata, de altfel, când flăcăul a pus mîna pe capătul brăcirilor, se învîrte ca să se desfacă iute. Cazul, când un flăcău i-a luat unei fete brăcirile la nedeie și nu s-a căsătorit cu ea, constituie o raritate, comentată cu asprime de opinia satului: „l-a luat brăcirile-n nedeie... și n-a mai luat-o”.

Pregătirea spirituală pentru nedeie cuprinde un ritual de descîntec, de la care nu se dă înapoi nici o bătrînă aproape, considerîndu-l ca un act benefic. Poate tocmai datorită acestui fapt descîntecele de dragoste, descîntecele pentru nedeie, din zona Jaleșului, păstrate încă, prezintă o alcătuire poetică de înaltă măiestrie artistică. În general textele unor asemenea descîntece sînt invocații către natură cerîndu-i să reverse asupra tînărului (tinerei) cele mai de preț podoabe ale sale. Iată fragmente dintr-unul pentru tînăr :

Mă sui în dealul cu dorul
Unde înfloare bujorul
De trei ori fluierei
Toate dragostele le chemai
Și pe toate le adunai
De pe toate florile
De pe toate colnicele
De pe toți copiii
De pe toți mieii,
În astă apă le băgai
Și pe... (cutare) îl spălai,
Ca să fie
Frumos,
Drăgostos,
Ca luceafărul luminos,
Cînd prin fete-o trece
La el să alege
Ca apa-n valuri,
Ca vîntu-n furtună,
Și fata a mai frumoasă,
A mai drăgostoasă
Pe el să-l aleagă
Pentru viața-ntreagă”.

(De la Maria Coiculescu din Arcani, 62 ani)

Iată acum un fragment dintr-o splendidă invocație către soare pentru a împodobi fata, care, la nedeie, trebuie să fie aleasă.

„Tu Soare, sfânt Soare,
Cu trei mii de răzișoare,
Dă-mi și mie (cutare)
Cu una să mă îmbrac
Cu alta să mă încălț,
Una să mi-o pui pe cap
Cu ele la lume să plec
Și să mă arăt
Cum lumini, tu, soare
Cu razele tale
Peste toate dealurile
Peste toate văile
Mai frumos și mai luminos
Să lumin eu... (cutare)
Peste toată lumea,
Peste toți tinerii
Peste toți bătrânii
Și mai întâi
Peste scrisul meu ursat
Pe care la mine îndreptat
Să nu mai stea
Pîn' să vină să mă ia”.

Expresia de mai sus : „la lume să ies” are sensul de primă apariție a fetei la manifestările colective, nedeice, când devine cunoscută de neamurile fiicăului, de obștea satului. „Ieșitul la lume” trebuia, după sănătoasa opinie a obștei sătești, făcută numai la vârsta aptă pentru căsătorie, de unde și reversul : „A scos-o prea devreme în lume”.

În timpul nedeii are loc cunoașterea și, ca rezultat, plăcutul, cum zic bătrânii, între tineri. Semnul major al acestui plăcut îl constituie intrarea împreună în horă culminând cu luarea înainte a horei de către fiicău.

În acest moment, neamul, atât al fetei cât și al băiatului, ca unitate socială, își manifestă adeziunea prin încadrarea imediată în horă ca semn al primirii binevoitoare în șintul său și ca o speranță nouă și o creștere de putere prin noua celulă familială.

În același timp, și în continuare, în jurul horei are loc o vie activitate : opinia comentează, interpretează, părinții cu-

leg informații și de la binevoitori și de la răuvoitori, ca să știe, cum zic ei, tot. Dacă această informare viza aflarea zestre materiale, nu mai puțin adevărat că insistența părea mai accentuată pentru zestrea fizică (sănătatea), interesându-se de neam din moșii strămoși, ca și zestrea morală (hărnicia și comportamentul), căutînd să afle cu cine din neam seamănă mai mult.

După hora din nedeie flăcăul și fata rămîn apropiați, flăcăul avînd grija ca, destul de discret, să-i ia brăci Țle și fata să-i ofere batista. Flăcăul însoțește gestul de una din întrebările : „E bine cînd aștepți ?” sau „Cînd să vin în peșit?”. Ori chiar categoric : „Vezi că în ziua (cutare) vin în peșit !”.

Nunta vine altfel, cu ceremonialul ei, ca o fază de trecere decisivă desăvîrșind juridic și ritual această pregătire pentru trecerea într-o formă nouă de viață, iar încadrarea în această formă nouă e consfințită și nedeic prin „hora tinerilor” din prima nedeie de după nuntă, horă la care, neamul, mărit acum, prin încuscrire, participă la afirmarea lui prin imprimarea unui aspect de măreție horii tinerilor, horă care trebuie să impună admiņația întregii nedei. Această horă, mai precis această ediție a nedeii, rămîne în viața familiei noi un moment memorabil.

Deși aceste manifestări nedeice primare, ca să le spunem așa, pe parcursul dezvoltării istorice au fost insistent asăitate de influența de natură religioasă, ele s-au menținut în puritatea lor, prin aspectul prin excelență festiv, rămînînd aceleași manifestări majore de masă cu aspecte variate de joc, de cîntec, de ținută, toate ținînd realizarea superlativului : „Să te îmbraci ca la nedeie”, „să-ți cînte lăutarii ca la nedeie”, „să joci ca la nedeie”, „să fii cum a fost (cutare) la nedeie”. Așa cum unele formule magice au fost mereu șlefuite, devenind mereu contemporane și evoluînd astfel în poezii și cîntece de mare desăvîrșire și frumusețe. La fel și vechile ritualuri de fecunditate și de luptă împotriva forțelor malefice, elemente de geneză nedeică, au devenit manifestări etnografico-folclorice de masă, în care sufletul marelui anonim a strălucit din plin și în cîntecul creat cu această ocazie, și-n horă nouă ca și în costumul mereu sporit în frumusețe, din vreme uitată și pînă în zilele noastre. Aci s-au pus temelii pentru familii pline de sănătate fizică și morală, aci neamul s-a simțit înflorînd, obștea sătească trăind momente de înaltă elevație spirituală.

Ca rezultate concrete, specifice, expresii folclorice ale acestor manifestări, pot fi menționate în zona amintită huhurezătura, aceea chemare specifică văii Jaleșului, asemănătoare chemării de buciwm ce răsună pe alte înălțimi carpatice, Hăulita de la Jaleș, cu acel caracteristic „ălă-uă, ăă-uă, băă” și apoi cîntecul de deal, al cărui melos își așteaptă încă cercetătorii.

Textul poetic al acestor cîntece aduce în prim plan legătura dintre viața oamenilor de aci și înălțimea dealurilor, începînd cu dragostea tinereții, constituind cu inerentele necazuri din lupta vieții, pînă la regretul din anii bătrîneții.

Dragostea dintre tineri se țesea aci :

„Sus pe dealul înflorit,
unde găsii dorul adormit
Pe-o pălă de fin cosit”

natura dealului luînd parte la dragostea ce se infiripă în inimile celor tineri :

„Mîndră de dragostea noastră
A-nflorit doi pomi în coastă”

Atunci cînd anii aștern plumb pe vigoarea de altă dată, răsună regretul :

„Fire al naibii de deal
Cînd eram tînăr vișlan
Te suiam te coboram,
Nici-o grijă nu aveam”

Și acum :

„Nu știu dealul s-a lungit
Ori eu am îmbătrînit
Că îl sui cu hodinele,
Și-l dau jos cu minciunile”

Nedeile au constituit veacuri în șir stimulente care a dus atît la crearea bogatei comori folclorice, specifice zonei, ca și la crearea costumului popular, de o importantă varietate în privința motivelor (nu găsești două la fel) și de o înaltă realizare artistică.

Aportul major al nedeilor constă în mod deosebit în crearea acelei solidarități sătești și intensătești, prin care neamul nostru a înfruntat vitregiile veacurilor.

Nedeile coboară astfel în vremea noastră, trecînd printr-o vîrstă de două ori milenară, cu o grea încărcătură etnografico-folclorică și în această scumpă „madă de zestre” găsim nu numai obiective ale cercetării ci și un neîntrecut material, care ar putea fi valorificat în spectacolele unităților noastre culturale.

Organizarea acelor festivaluri ale cîntecului, jocului și portului popular în localitățile de bogată și veche tradiție nedeică, e o măsură lăudabilă. Ea trebuie aprofundată în sensul de a valorifica acele sensuri folclorice nedescifrate încă, considerînd aceasta ca o sarcină de seamă a căminului cultural.

Spre aceasta, pare să ne vină de peste ani, un stăruitor îndemn al marelui Eminescu care, în peregrinările lungi pe meleagurile țării a cunoscut și acele petreceri populare :

„Nu pierd niciodată ocazia de a lua parte la petrecerile populare. Ca un prieten pasionat al poporului, cînd acesta se adună în masă, simț că sînt o parte a totalității”.

NOTE

- ¹ P. Comărnescu : „Sensuri adînci ale folclorului nedescifrate” — Știința în febr. 1967.
- ² Aurelian Popescu : Cuvînt înainte la „Nedeile” de V. Cărăbiș, Casa reg. a creației populare Craiova, 1966.
- ³ Pr. D. Buzatu, în rev. „Mitropolia Olteniei” nr. 5—6, pag. 428—433, Craiova, 1964.
- ⁴ C.I. Bobulescu „Lăutari și hori pe pictura bisericii noastre”, Ed. M. 1940.
- ⁵ V.I. Cărăbiș, ap. cit. pag. 30.
- ⁶ N. Ghezoiu de 78 ani — cooperator.
- ⁷ D. Buzatu, ap. cit. pag. 29.
- ⁸ Relatarea înv. pens. Spiridon Popescu — Runcu.
- ⁹ Sinziene — flori care cresc în finețe și care se recoltează în ziua de 24 iunie, fiind uscate și puse între țoale.
- ¹⁰ Vărvăricuri : toate elementele de podoabă ca anexe ale portului popular.